רשות שוק ההון,
ביטוח וחיסכון

פרק 7
שירותים פיננסיים מוסדרים

7.1. שוק האשראי החוץ בנקאי

7.1.1. רקע

להלן סקירת פעילותם של הגופים בשוק האשראי החוץ בנקאי, בעלי רישיון למתן אשראי[1] מכוח חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (שירותים פיננסיים מוסדרים), התשע"ו-2016.

שוק האשראי החוץ בנקאי בישראל ממשיך למלא תפקיד חשוב במערכת הפיננסית ובשנים האחרונות מציג מגמת גידול וצמיחה. שנת 2024 התאפיינה באי-ודאות ביטחונית מתמשכת, לצד אתגרים כלכליים משמעותיים, ביניהם עליית מחירים, סביבת ריבית גבוהה ותחזיות להאטה בפעילות המשק. בתנאים אלו נדרשו הגופים בשוק האשראי החוץ בנקאי לאזן בין מתן אשראי לצרכנים ולעסקים ובין ניהול סיכוני הלקוחות, גיוס מקורות מימון ושמירה על יציבות תפעולית.

בשונה משנים קודמות שבהן ניתוח הנתונים התבסס בעיקר על דיווחי החברות הציבוריות הפועלות בתחום האשראי החוץ בנקאי, בשנה זו ניתוח הנתונים מבוסס גם על דיווחים של גופים בעלי רישיון מורחב, שמסרו מידע למפקח על נותני שירותים פיננסיים על פעילותם, בהלימה להוראות שניתנו להם. לגופים אלו היקפי פעילות גדולים, והם מרכזים את עיקר הפעילות המשקית בענף האשראי החוץ בנקאי, לרוב תוך גיוס מקורות מימון מגוונים ומתן אשראי נרחב מאוד.

מתוך 199 בעלי רישיון למתן אשראי מורחב, ואחרי סינון גופים שאינם פעילים או כאלה שפעילותם הופסקה, נכללו בניתוח זה יותר מ-**160 גופים** שהם ליבת הפעילות העסקית המפוקחת בענף.

7.1.2. מבנה שוק האשראי החוץ בנקאי

בשנת 2024 פעלו בשוק 784 בעלי רישיונות למתן אשראי (לעומת 778 בשנת 2023), מהם 585 בעלי רישיונות בהיקף פעילות בסיסי ו-199 בעלי רישיונות בהיקף פעילות מורחב, כשמתוכם 19 חברות ציבוריות הפועלות בבורסה הישראלית.

להלן מספר נתונים בולטים בשנת 2024:

צבר האשראי

כ-66 מיליארד ₪

הסכום משקף את היתרה המצטברת של סך האשראי ונמצא בפועל בידי הלווים בסוף השנה.

הון עצמי מצטבר

כ-13 מיליארד ₪

סכום זה הוא הבסיס הפיננסי הפנימי של פעילות הגופים.

זרם האשראי

יותר מ-120 מיליארד ₪

הסכום מייצג את כלל האשראי שניתן בפועל במהלך השנה, לרבות הלוואות שנפרעו והועמדו מחדש.

הכנסות/הוצאות מימון ברוטו

כ-7.6 מיליארד ₪
הכנסות מימון

אל מול

כ-3 מיליארד ₪
הוצאות מימון

נתונים אלו משקפים פער המבטא את מרווח הריבית[2] של השוק שעומד על כ-7% ביחס לתיק האשראי הכולל.

אשראי מגובה ביטחונות

כ-70%

מסך האשראי שניתן, בעיקר לנדל"ן ולרכבים, בהיקף של יותר מ-45 מיליארד ש"ח.

רווח נקי

כ-2 מיליארד ₪

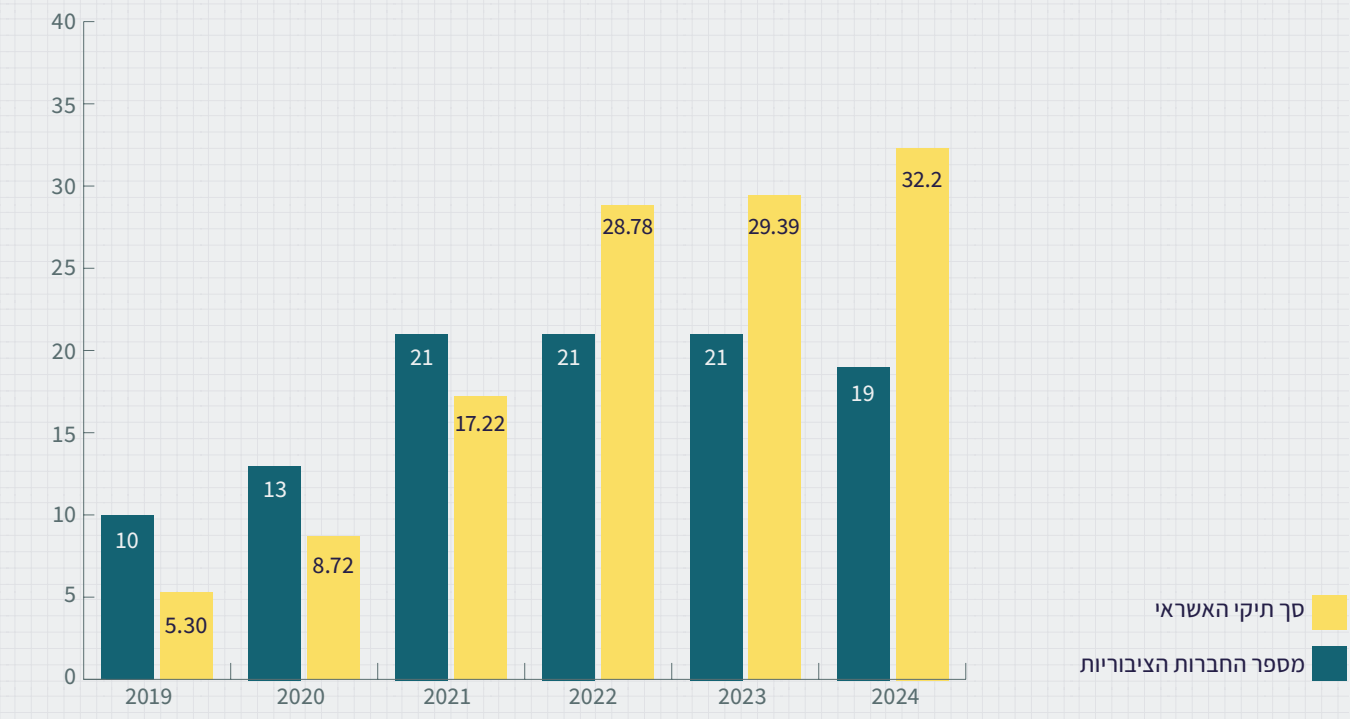
עלות מימון ממוצעת

כ-7%

1. בעלי רישיון למתן אשראי מחולקים לפי היקף פעילות. היקף פעילות מורחב הוא צבר אשראי גדול מ-25 מיליון ש"ח, והיקף פעילות בסיסי הוא צבר אשראי פחות מ-25 מיליון ש"ח.
2. מרווח ריבית – ההפרש בין ההכנסות שמפיק גוף פיננסי מהעמדת אשראי (ריבית שגבה) להוצאות שנגרמו לו לצורך גיוס מקורות מימון (הריבית ששילם למלווים). המרווח מחושב ביחס לתיק האשראי.

כאמור, בשנת 2024 פעלו בשוק האשראי החוץ בנקאי 19 חברות ציבוריות,[3] לעומת 21 חברות בשנה הקודמת. תיק האשראי המצרפי שלהן עלה ועמד על יותר מ-33 מיליארד ש"ח, ושווי השוק המשוקלל שלהן עמד על כ-8.6 מיליארד ש"ח. נתונים אלה מצביעים על גידול שחל בשנת 2024.

תרשים ז-1 הגודל המצרפי של סך תיק האשראי החוץ בנקאי (במיליארדי ש"ח) ומספר החברות הציבוריות, 2019–2024

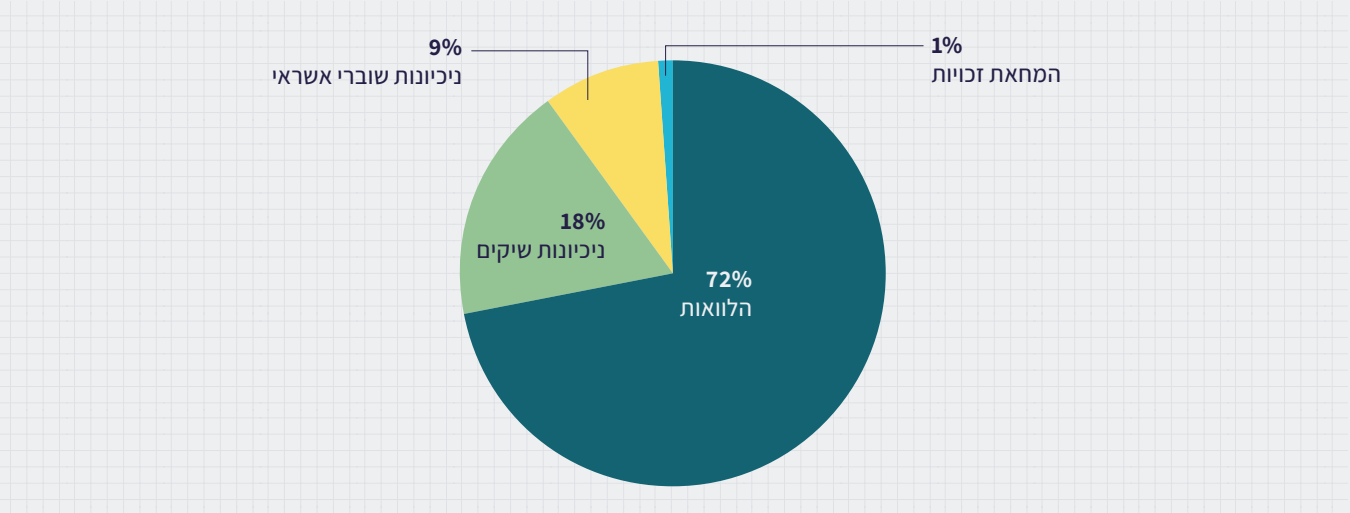

מתרשים ז-1 עולה שאף על פי שמספר החברות הציבוריות קטן בשנת 2024 לעומת שנת 2023, סך יתרת תיק האשראי עלה ביותר מ-10%. כמו כן, אומנם מספרן של החברות הציבוריות הוא מיעוט יחסי מכלל הגופים המדווחים ובעלי הרישיון, אבל חלקן בתיק האשראי המצרפי של גופי האשראי החוץ בנקאי גבוה במידה רבה ועומד על קרוב ל-50%.

7.1.3. מאפייני תיק האשראי בשוק האשראי החוץ בנקאי

להלן יוצג ניתוח הרכב תיק האשראי ופילוח מוצרי האשראי השונים של בעלי הרישיונות המורחבים למתן אשראי וכן מידע על אודות שיעורי הריבית השנתית שבהן האשראי ניתן.

תרשים ז-2 הרכב תיק האשראי החוץ בנקאי (במיליארדי ש"ח), לפי סוג מוצר האשראי, 2024

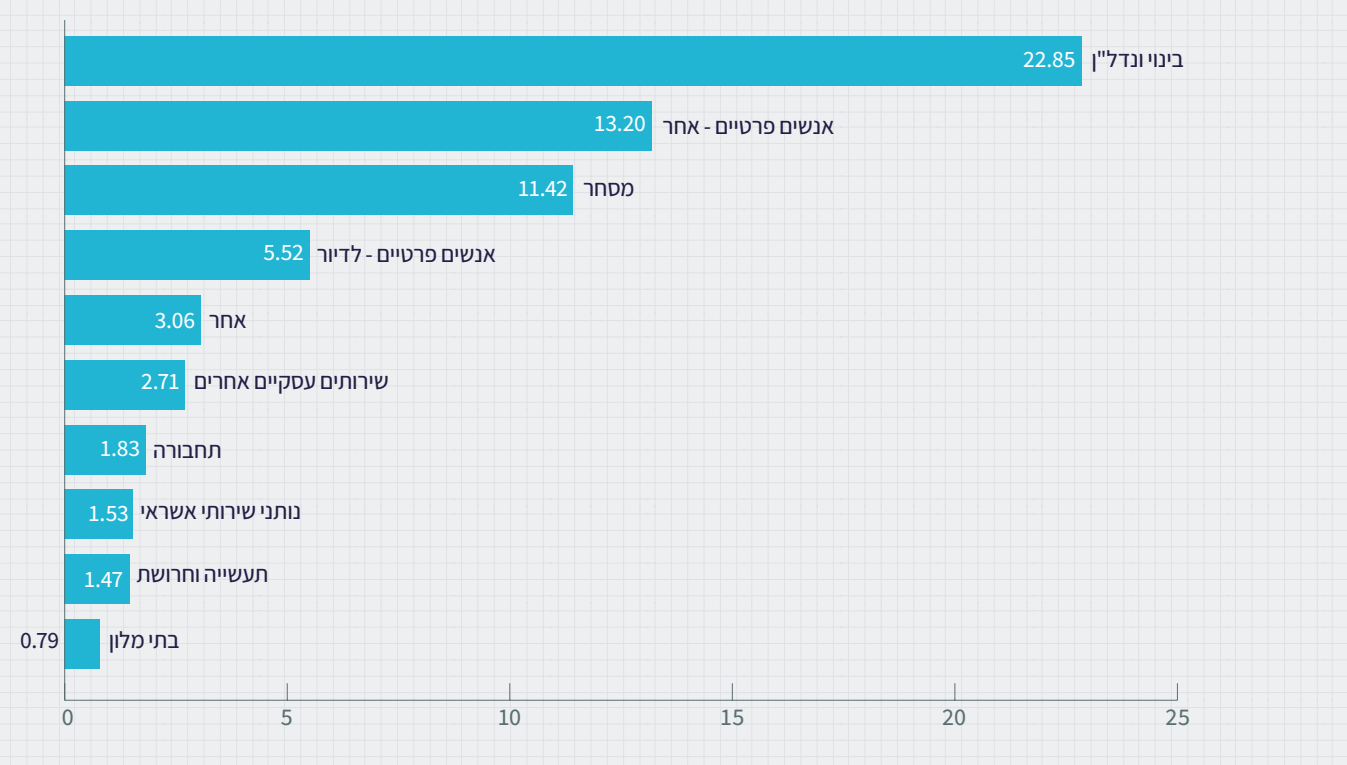
3. לרבות חברות מדווחות. נתוני הדוחות הכספיים עדכניים ליום 31 בדצמבר 2024 עבור החברות האלה: אופל בלאנס השקעות בע"מ, אורשי ג.ש בע"מ, א.נ שוהם ביזנס בע"מ, אס.אר. אקורד בע"מ, בול מסחר והשקעות בע"מ, בלנדר פי2פי ישראל בע"מ, ברקת מימון בע"מ, גמא ניהול וסליקה בע"מ, טריא ישראל בע"מ, יעקב פיננסים והשקעות בע"מ, מיכמן בס"ד בע"מ, מימון ישיר מקבוצת ישיר (2006) בע"מ, מכלול מימון בע"מ, מ.ל.ר.ן פרוייקטים ומסחר בע"מ, מניף שירותים פיננסיים בע"מ, ערך פיננסים כהלכה בע"מ, פיימנט טכנולוגיות פיננסיות בע"מ, קבוצת האחים נאוי בע"מ, קבוצת פנינסולה בע"מ.

מניתוח תרשים ז-2 עולה שרוב הפעילות בשוק האשראי החוץ בנקאי מתרכזת במתן הלוואות ישירות, אך יש גם נתח לא קטן של פתרונות מימון לעסקים, בעיקר בתחום ניכיון שיקים ושוברי אשראי.

ניתוח מפורט של התרשים מעלה שרוב הפעילות של גופי האשראי החוץ בנקאי היא במתן הלוואות ישירות בהיקף של כ-48 מיליארד ש"ח, יותר מ-70% מהתיק המצרפי הכולל. תחום ניכיון השיקים הוא פעילות מרכזית נוספת שבה חברות או עסקים מסבים המחאה דחויה לגורם מממן. פעילות זו מסתכמת בכ-12 מיליארד ש"ח, כ-18% מהתיק המצרפי הכולל. תחום ניכיונות שוברי אשראי, הממוקד בבתי עסק שמקבלים תשלומים בכרטיסי אשראי, הוא רכיב משלים נוסף המסתכם בכ-6 מיליארד ש"ח, כ-9% מהתיק המצרפי הכולל. לבסוף, פעילות המחאת זכויות שבה ניתנת מקדמה כנגד תקבולים צפויים מסתכמת ב-769 מיליון ש"ח, והיא מרכיב מצומצם יותר בתיק המצרפי הכולל.

הניתוח הענפי של תיק האשראי החוץ בנקאי לשנת 2024 מצביע על מיקוד בתחומים מסוימים, בעיקר בענף הנדל"ן ובענף האשראי לרכב. בתרשים ז-3 שלהלן מוצגת התפלגות האשראי לפי ענפים, כפי שדיווחו הגופים המפוקחים.

תרשים ז-3 תיק האשראי החוץ בנקאי (במיליארדי ש"ח), לפי ענפי משק, 2024

להלן ניתוח הנתונים של תרשים ז-3 המעניק מידע על פילוח תיק האשראי המצרפי.

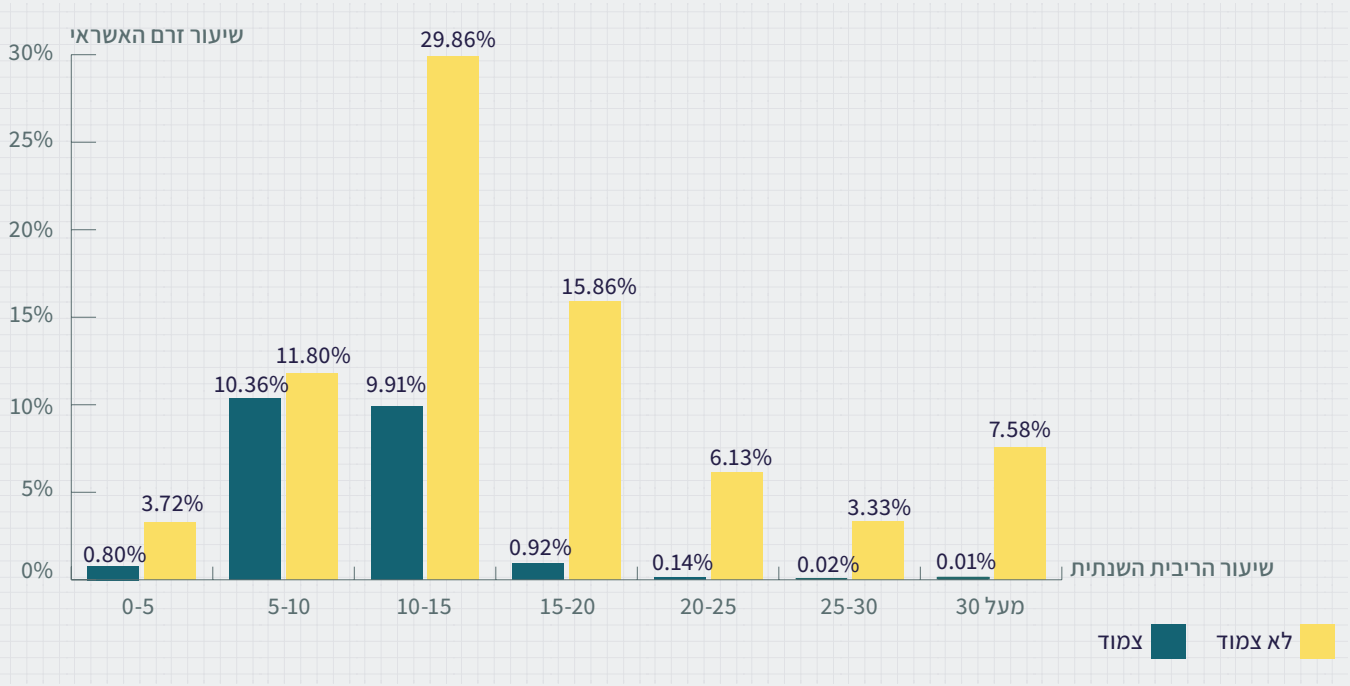
התחום המוביל והבולט בתיק האשראי הוא תחום הנדל"ן שהיקפו כ-28.4 מיליארד ש"ח, כ-42.5% מסך האשראי הכולל. תחום זה מורכב משני ענפים עיקריים: ענף הבינוי והנדל"ן, המתאפיין בעיקר באשראי עסקי בהיקף של כ-22.9 מיליארד ש"ח, וענף אנשים פרטים - לדיור, המתאפיין בעיקר באשראי צרכני בהיקף של כ-5.5 מיליארד ש"ח. תחום משמעותי אחר הוא אשראי לרכב. אף על פי שאין קטגוריה ייעודית בדיווחים לאשראי מסוג זה, ניתוח מעמיק של הנתונים מצביע על היקף כולל של כ-10.3 מיליארד ש"ח, 15.4% מסך האשראי החוץ בנקאי. שני התחומים – נדל"ן ורכב – מהווים יחד קרוב ל-60% מהאשראי הכולל, והם משקפים את הנטייה של החברות להתמקד בענפים עם ביטחונות מובנים, עם ביקושים יציבים ועם משך חיים ממוצע בינוני.

תחום המסחר הוא אחד ממוקדי הפעילות המסורתיים בשוק, עם אשראי בהיקף של כ-11.4 מיליארד ש"ח ונפח פעילות של 17%. ניתוח מעמיק של נתונים אלה מעלה שיותר ממחצית מסך האשראי בתחום זה נובע מניכיונות שוברי אשראי הנוגעים לפעילות העסקית של עסקים קטנים ובינוניים. יתר התחומים נהנים מנתח מתון יותר של אשראי, ובהם ניתן למנות שירותים עסקיים, תחבורה, נותני שירותי אשראי, תעשייה וענפי אירוח.

עוד עולה מתרשים ז-3 ששיעור האשראי הצרכני שניתן בשנת 2024 היה כ-18.7 מיליארד ש"ח, מתוכו 5.5 מיליארד ש"ח ניתן לפרטיים לדיור ו-13.2 מיליארד ש"ח לפרטיים שאינו לדיור. נתונים אלה מצביעים על כך שכ-28% מצבר האשראי החוץ בנקאי מופנה ללקוחות פרטיים במסגרת האשראי הצרכני.

כאמור, היקף זרם האשראי בשנת 2024 היה יותר מ-120 מיליארד ש"ח. בתרשים ז-4 שלהלן ניתן לראות את שיעורי הריבית השנתית שנגבו ביחס לזרם האשראי, תוך הבחנה בין הלוואות הצמודות למדד המחירים לצרכן והלוואות שאינן צמודות.

תרשים ז-4 התפלגות זרם האשראי, לפי אחוזי הריבית השנתית בחלוקה לריבית שקלית וצמודת מדד, 2024 (באחוזים)

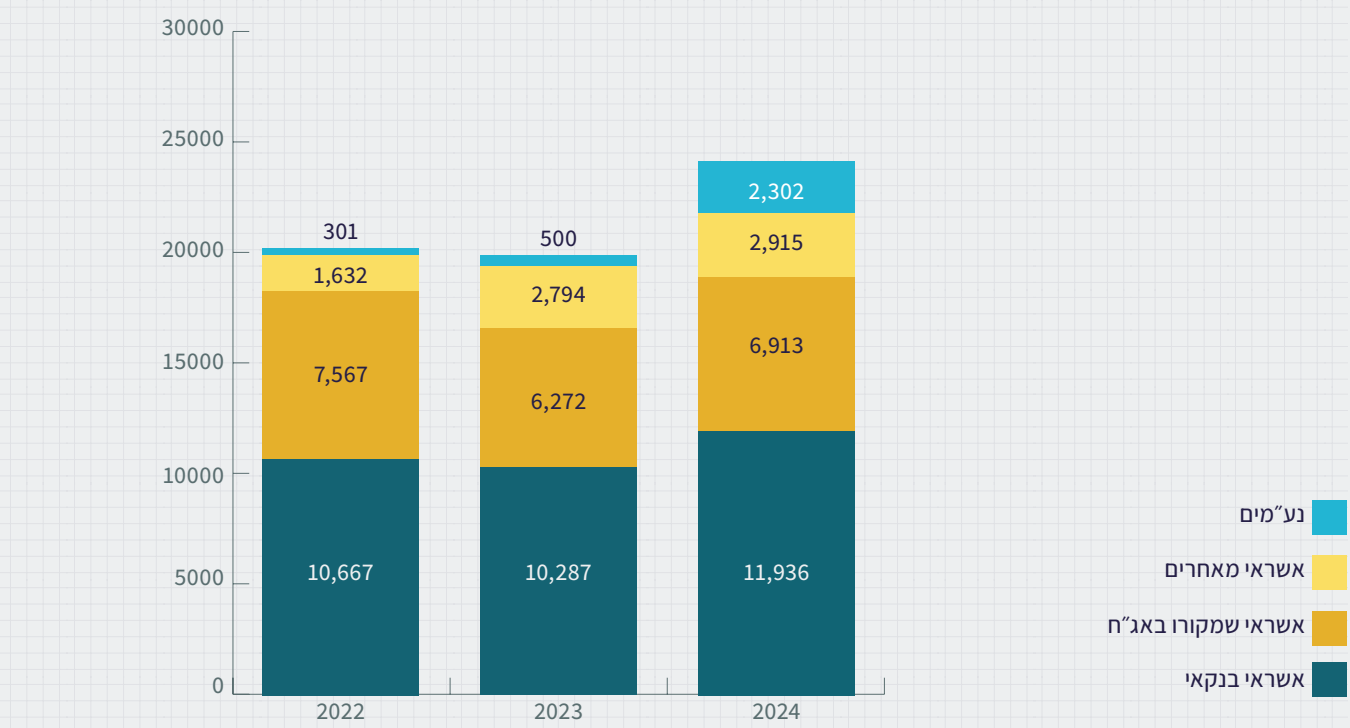
מניתוח הנתונים עולה ששוק האשראי החוץ בנקאי מאופיין בפריסה רחבה של שיעורי ריבית, החל מהלוואות בריבית נמוכה מאוד וכלה בריבית של יותר מ-30% בחישוב שנתי. תופעה זו נובעת מתחומי הפעילות הרבים המוענקים על ידי הגופים החוץ בנקאים, מהרכב מגוון של אוכלוסיית לווים עם פרופיל סיכון שונה וממשך חיים ממוצע קצר המאפיין חלק מהלוואות בשוק.

מניתוח תרשים ז-4 עולה שקרוב ל-80% מזרם האשראי החוץ בנקאי ניתן בטווח ריביות שבין 5% ל-20%. טווח זה מהווה את עיקר פעילות השוק, וכולל בתוכו אשראי צרכני ואשראי עסקי. זאת ועוד, ניתן לראות שקיים פלח מצומצם של אשראי שניתן בריבית נמוכה, בטווח של 0%–5%. שיעור זה אינו משקף את הריביות האופייניות לשוק האשראי החוץ בנקאי, אלא מיוחס ברובו להסדרי חוב שנעשו מול לווים קיימים. במסגרת הסדרי החוב, החוב נפרס מחדש ונקבעים תנאי אשראי בריבית נמוכה, כדי למקסם את שיעורי הגבייה. בד בבד נרשמת גם פעילות של כ-16% מזרם האשראי שניתן בטווחי ריבית גבוהים של יותר מ-20%. אשראי זה אינו אשראי צרכני, אלא אשראי שניתן ברובו לעסקים, והוראות חוק אשראי הוגן לעניין הגבלת שיעור הריבית המרבי אינן חלות עליו. לרוב אשראי זה מאופיין במשך חיים ממוצע קצר, ולעיתים הוא נפרע בתוך ימים בודדים או מספר שבועות.

7.1.4. מקורות המימון של הגופים החוץ בנקאיים

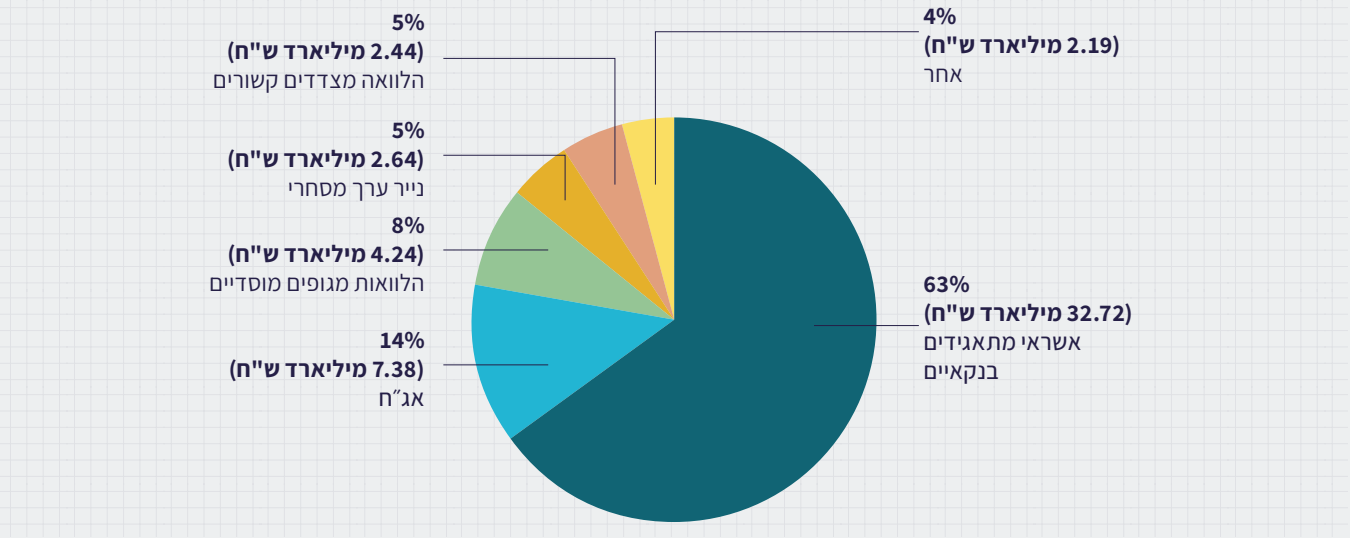
מבנה מקורות המימון של הגופים החוץ בנקאיים לשנת 2024 ממשיך להצביע על תלות גבוהה במערכת הבנקאית, לצד מגמות נוספות של גיוון באמצעות הגופים המוסדיים ושוק ההון. מתרשימים ז-5 ו-ז-6 ניתן לראות את חלוקת מקורות המימון עבור החברות הציבוריות ואת התפלגות מקורות המימון באופן כללי בשוק האשראי החוץ בנקאי.

תרשים ז-5 סכום ההתחייבויות הפיננסיות של החברות הציבוריות, לפי מקורות מימון, 2022–2024 (במיליוני ש"ח)

בתרשים ז-5 מוצג מבנה מקורות המימון של החברות הציבוריות בשנים 2022–2024, ועולה ממנו שחל גידול בהיקף ההתחייבויות הפיננסיות ובגיוון מקורות המימון. בשנת 2024 הסתכמו מקורות המימון של החברות הציבוריות (ללא הון עצמי) בכ-24 מיליארד ש"ח. גידול זה נובע במישרין מהתרחבות תיקי האשראי של החברות. זאת עוד, האשראי מתאגידים בנקאיים נותר הרכיב הבולט ביותר, כ-50% מכלל המימון, ולצידו יש התפתחות וגידול של מקורות נוספים: אג"ח סחירה, הלוואות מגופים מוסדיים וגידול ניכר בניירות ערך מסחריים.

תרשים ז-6 התפלגות מקורות המימון של הגופים החוץ בנקאיים (במיליארדים ובאחוזים)

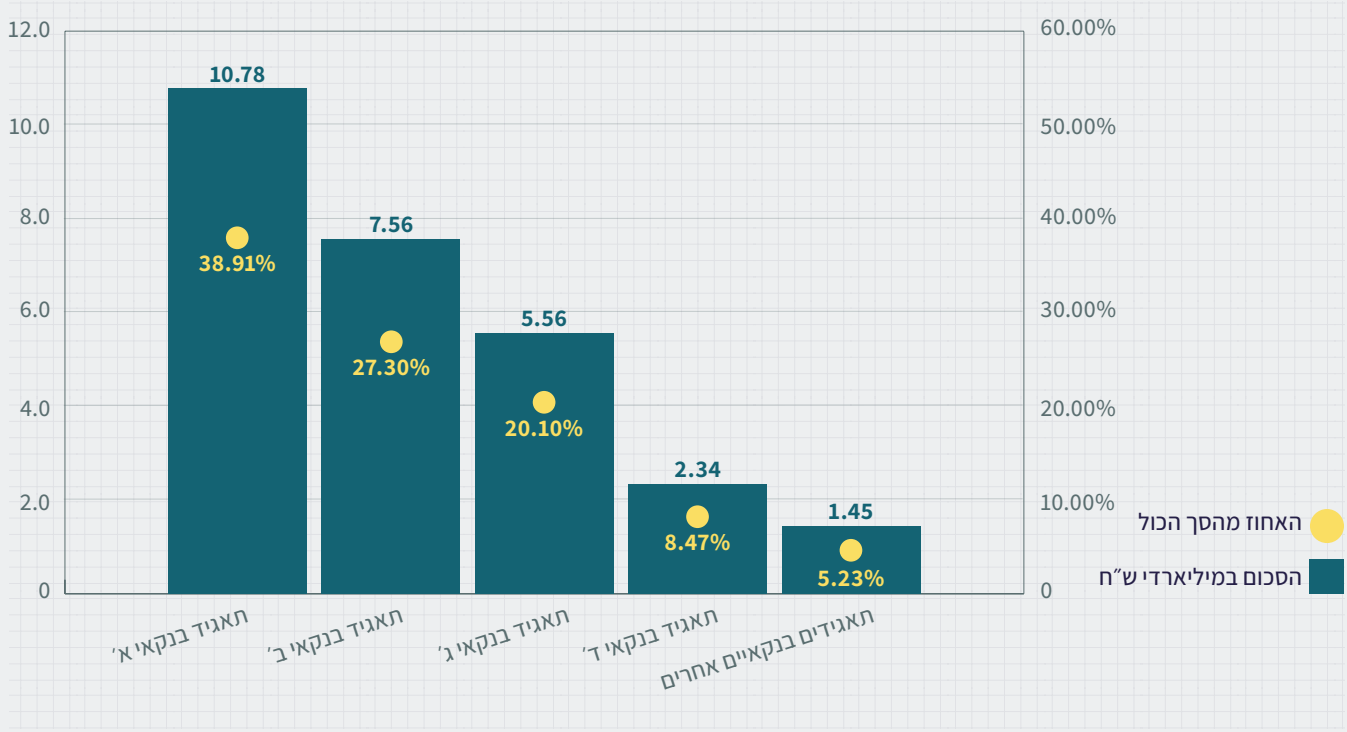

מתרשים ז-6 עולה שסך מקורות המימון של כלל הגופים החוץ בנקאים (ללא הון עצמי) היה יותר מ-52 מיליארד ש"ח, ומתוכם המשיך האשראי הבנקאי להיות הרכיב העיקרי, עם קרוב ל-33 מיליארד ש"ח, כ-63% מכלל המימון. יתר מקורות המימון נחלקים כך: אג"ח בהיקף של 7.38 מיליארד ש"ח (14%), הלוואות מגופים מוסדיים (8%), ניירות ערך מסחריים (5%), הלוואות מצדדים קשורים (5%) ואחר (4%) הכולל הלוואות מבעלי שליטה ומנותני אשראי אחרים. נוסף על המקורות החיצוניים, ההון העצמי הכולל שדווח על ידי הגופים הוא יותר מ-13 מיליארד ש"ח, זהו מקור פנימי מרכזי לפעילותם של הגופים. השוואה בין כלל הענף לחברות הציבוריות מעלה שהחברות הציבוריות נהנות מנגישות גבוהה יותר לשוק ההון, דבר המאפשר להן לפזר את מקורות המימון ולצמצם את תלותן בבנקים.

עלויות המימון של החברות הציבוריות משתנות במידה רבה בהתאם למקור המימון, והן משקפות את פרופיל הסיכון של החברות ואת תנאי השוק בעת הגיוס. אשראי בנקאי נותר רכיב מימון עיקרי, ולרוב מחירו נע בטווח ריבית הפריים בשיעור של 5.7%–6.6%. אג"ח סחירות מונפקות בעלויות הנגזרות בין היתר מתשואות השוק ומהריבית בעת ההנפקה, שטווח הריביות בה רחב יותר, 2.95%–7.1%,[4] כשחברות בדירוג גבוה נהנות מעלויות מימון נמוכות יותר. ניירות ערך מסחריים (נע"מ), המשמשים ככלי גיוס לטווח קצר, נושאים עלות מימון הקרובה לריבית בנק ישראל עם מרווח מצומצם יחסית. לרוב הלוואות מגופים מוסדיים ניתנות לטווח בינוני-קצר בעלויות מימון הדומות או מעט גבוהות יותר מהאשראי הבנקאי, אך לעיתים בתנאים גמישים יותר.

טווח שיעורי עלויות המימון מלמד שאף על פי שהמערכת הבנקאית מספקת מימון מרכזי במחירים תחרותיים, הגיוון במקורות החוץ בנקאיים מאפשר לחברות לשפר את פריסת העלויות וליהנות מגמישות פיננסית. כמו כן, נראה שלחברות הציבוריות בענף האשראי החוץ בנקאי נגישות רחבה יותר לשוק ההון ולגופים המוסדיים, כך שהן יכולות לפזר את מקורות המימון שלהן ולהפחית את תלותן במערכת הבנקאית.

תרשים ז-7 פילוח האשראי הבנקאי, לפי בנקים, 2024 (במיליארדי ש"ח ובאחוזים)[5]

תרשים ז-7 מפרט את פילוח האשראי שניתן על ידי התאגידים הבנקאיים כמקור מימון עבור גופי האשראי החוץ בנקאי. מהנתונים עולה כי שלושה תאגידים בנקאיים מעניקים כ-86% ממקורות המימון הבנקאיים ובכך מהווים כ-54% ממקורות המימון של שוק האשראי החוץ בנקאי.

לסיכום, אף על פי שמבנה מקורות המימון של שוק האשראי החוץ בנקאי בשנת 2024 המשיך להתאפיין בתלות גבוהה במערכת הבנקאית, ובעיקר כשרוב האשראי הבנקאי ניתן על ידי מספר מצומצם של בנקים, ניכרת מגמת שינוי הדרגתית המתבטאת בפנייתם של הגופים לחלופות מימוניות בשוק ההון ובקרב הגופים המוסדיים.

4. שיעורי גיוס הריבית בטווח הנמוך מתייחסים לתקופה שבהם אג"ח הונפקו כששיעור ריבית בנק ישראל היה נמוך.
5. נתוני התרשים אינם כוללים את הנתונים של ניכיון שוברי אשראי.